

Arbeidet med juridisk klarspråk

Michael 2021; 18: Supplement 26: 201–11.

Det juridiske språket er ofte komplisert og vanskelig å forstå. Det er et problem for demokratiet og rettsikkerheten. Siden 2016 har Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo satset på klart juridisk språk. Satsingen omfatter forskning, undervisning og formidling, og lovspråket er gitt særlig oppmerksomhet. Det er iverksatt flere undervisningstiltak for at jusstudentene skal bli bedre til å skrive. Vi forsker på blant annet språkets betydning for rettsikkerheten til utsatte grupper og hva som er et godt lovspråk. Medisinsk språk og juridisk språk har likhetstrekk. Begge språkene har viktige funksjoner i samfunnet, utøves av tradisjonssterke profesjoner og på flere områder kan felles innsats for godt språk ha stor samfunnsnytte.

Språket er juristenes og jussens verktøy. Juristenes språk er maktens språk. Jussens språk avgjør hvem som har rett og plikt, hvem som skal få og ikke få. Jusspråk og jussystemene er gjennomføring av politikk og folkestyre. Et forståelig juridisk språk legger til rette for demokratisk deltakelse. Det er derfor åpenbart at det juridiske språket betyr mye for både samfunn og individ.

Fra mange hold er det hevdet at det juridiske språket er vanskelig og utilgjengelig, og at det kan skrives klarere. Denne problembeskrivelsen er ikke ny, og det har vært mange forsøk på å forbedre lov- og forvaltningspråket. Blant annet ble det i 1970-årene tatt et stort initiativ for å forbedre forvaltningsspråket. Målet var at forvaltningen skulle uttrykke seg «klart og lettfattelig» (1). Et annet eksempel er Willoch-regjeringens ambisiøse prosjekt om regelreform som startet i 1984, der et hovedpunkt var at (2): «Regjeringen vil innskjerpe overfor administrasjonen kravet til enkelt og klart språk i regelverket.» For som det ble slått fast: «Regelverket må være enkelt, bl.a. for at alle skal kunne sette seg inn i sine rettigheter.»

Det er vanskelig å se varige spor etter disse forsøkene. En viktig årsak kan være at grunnlaget for å forbedre språket ikke har vært på plass. Filologene har bygget på for enkle analyser av problemet, de har ikke i stor nok grad hatt forståelse for reelle problemer juristene står overfor når språket i ulike juridiske sjangre skal skrives klart. På den annen side har juristene i for liten grad sett til andre vitenskaper og fagtradisjoner for å få hjelp til å forbedre jussens språk. Med det juridiske klarspråkprosjektet har vi endelig fått muligheten til å gå grunnleggende til verks for å forbedre det juridiske språket.

Klarspråkprosjektet

Prosjektet *Klarspråk i juridisk forskning og utdanning* bygger på en tiårig avtale mellom Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Universitetet i Oslo inngått i 2016 (3). Formålet er å innføre klart juridisk språk som en del av undervisningen, forskningen og formidlingen ved Det juridiske fakultet. Et mål er at jusstudenter skal utvikle ferdigheter i å skrive klare og forståelige juridiske tekster. Kompetanse om utforming av klart regelverk i lover og forskrifter er særlig viktig. Med avtalen følger det finansiering av én fast vitenskapelig stilling og inntil tre stipendiater.

Avtalen må ses i lys av departementets engasjement for klart lovspråk, særlig i kjølvannet av rapporten *Kan lovspråk temmes? En undersøkelse om klart språk i lover og forskrifter* (4). For å oppnå gode resultater med klart språk i forvaltning og lovgivning, er det nødvendig med langsiktig, systematisk arbeid med grunnforutsetningene for et godt språk. De som til enhver tid skriver lover og forvaltningens tekster er avhengige av egne ferdigheter, gode redskaper og gode systemer for å lykkes. Et slikt grunnleggende og systematisk arbeid er best plassert der man forsker og underviser i grunnforutsetningene for lovgivning og forvaltning, nemlig Institutt for offentlig rett ved Det juridiske fakultet.

Vi ser tverrfaglighet og en kritisk og virkelighetsnær tilnærming til klarspråkproblemene, som en nøkkel til å lykkes. Et mål for undervisnings- og forskningsprosjektene er derfor at de skal være tverrfaglige og praksisnære. For å få det til er det viktig å etablere godt samarbeid på tvers av fag og mellom academia og praksis, særlig med forvaltningen.

Samarbeid

Det juridiske fakultet i Oslo har inngått en samarbeidsavtale med Det juridiske fakultet i Bergen (5) om å «stå sammen om den nasjonale satsingen på klarspråk i undervisning, formidling og forskning». Fakultetene skal blant annet forplikte seg til å etablere nettverk for forskere som arbeider med juridisk klarspråk, nasjonale seminarer og digitale undervisningsressurser.

En annen viktig samarbeidspartner er Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo. Vi har avholdt konferanser, seminarer, holdt foredrag sammen og underviser sammen i det nye bachelorprogrammet i klart språk ved Det humanistiske fakultet (6) og i Lovlab ved Det juridiske fakultet (7).

Klarspråkprosjektet samarbeider med flere offentlige institusjoner, blant annet Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Digitaliseringsdirektoratet, Språkrådet, Stiftelsen Lovdata og Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV). Samarbeidet omfatter blant annet utdeling av studentstipender, praksisplasser, oppdrag til Lovlab (se nedenfor), forskningsprosjekter og forskningsfinansiering.

Undervisning

En viktig del av arbeidet med klarspråk er å bidra til at studentene får god skriveopplæring og bedre forstår tekstenes funksjoner. Fakultetet har iverksatt flere undervisningstiltak som en del av klarspråksatsingen. En del av disse tiltakene tar sikte på å bedre studentenes skriveferdigheter.

Centre on Experiential Legal Learning (CELL)

Det juridiske fakultetet etablerte Centre on Experiential Legal Learning i 2018 (8). Senteret skal utvikle fakultetets undervisning til å bli mer orientert rundt praksis, tverrfaglighet og digitalisering. Fra 2020 har senteret status som Senter for fremragende utdanning (SFU).

Et av hovedsiktemålene med CELL er å lære studentene å skrive bedre ved hjelp av studentaktiverende læringsformer. Senteret skal systematisere og utvikle eksisterende skriveopplæring og utvikle nye aktiverende læringsformer.

Tradisjonelt har studentene skrevet juridiske tekster for å vise at de har lært seg et fag. Tekstene har vært domslignende, studentene har skrevet alene uten tilbakemeldinger underveis og skoleeksamener har vært enerådende som vurderingsform. I en større evaluering av masterprogrammet i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo fra 2018, ble det fremhevet at «bredden av oppgaver som det 'trenes' i kan økes betraktelig slik at studentene får erfaring med ulike sjangre» (9). Oppmerksomheten i reformarbeidet vil derfor særlig være rettet mot juridiske sjangre som lover, forskrifter, avtaler, dommer, prosesskriv og betenkninger.

Fakultetet satser på å lære studentene metoder som gjør dem bedre i stand til å skrive tekster som er vanlige i praksis. For det første skal studentene lære å bli gode fagfeller. Det betyr at de skal være i stand til å vurdere hva som er en god tekst, og å gi tilbakemeldinger på en måte som gjør at

andre kan forbedre sine tekster. For det andre skal studentene lære å skrive sammen. I det praktiske yrkesliv er realiteten at tekster oftere skrives av flere forfattere i fellesskap, enn av en forfatter alene.

Studenter skriver utredninger og lover

Å utvikle kompetanse «om utforming av klart regelverk (lover og forskrifter)» er «særlig sentralt» i avtalen med Kommunal- og moderniseringsdepartementet (3). For å møte denne utfordringen har vi utviklet en ny undervisningsform i faget lovgivningslære. Vi har kalt undervisningsmetoden for Lovlab (10). I Lovlab skal studentene ikke bare lese, tolke og analysere lovtekst og lovforarbeider, men opparbeide ferdigheter til å utarbeide slik tekst selv.

Masterstudenter i rettsvitenskap og forvaltningsinformatikk arbeider sammen i grupper, og må gjennom det praktiske arbeidet trekke veksler på hverandres kunnskaper og kompetanse. De skal utrede og skrive *Jusstudentenes offentlige utredninger* (JOU) på oppdrag fra virkelige oppdragsgivere (11). JOU er en etterligning av virkelige lovutvalgs arbeid som ender opp i *Norges offentlige utredninger* (NOU) (figur 1). I Lovlab gis studentene muligheten til å øve på å skrive klart og godt, samtidig som studentene utvikler forståelse for sentrale juridiske tekstsjangre som lovtekst, forskriftstekst og utredningstekst.

Nytt bachelorprogram i klart språk

Høsten 2019 startet Universitetet i Oslo et bachelorprogram i klart språk (6). Målet for studieprogrammet er å utdanne klarspråkkonsulenter. Institutt for lingvistiske og nordiske studier har ansvaret for programmet, men det utvikles og driftes i samarbeid med Det juridiske fakultet. Tanken er blant annet at retorikere og lingvister skal undervise jusstudenter, og jurister skal undervise klarspråkstudenter. Flere av fagene som inngår i bachelorprogrammet har en vesentlig juridisk komponent, blant annet forvaltningsrett og lovgivningslære. Et eksempel er at klarspråkstudentene deltar i Lovlab, der de bistår juss- og forvaltningsinformatikkstudentene med klart språk.

Formidling

Klarspråkprosjektet har arrangert to store konferanser. I 2018 ble det avholdt en skandinavisk forskningskonferanse om klarspråk (12) og i 2019 ble Lovkonferansen avholdt (13), der formålet var å skape en stor møteplass for praktikere og akademikere som arbeider med regelutvikling og forvaltning. Klarspråkprosjektet var også medarrangør for Plain-konferansen *Plain*

JOU Jusstudentenes offentlige utredninger 2020: 1

Lov om produsentansvar for plast (plastloven)

Figur 1. Ved det juridiske fakultet skriver studentene forslag til lover i Lovlab. Forslagene publiseres i serien Jusstudentenes offentlige utredninger (JOU) (11). Undervisningsformen er en del av satsingen på klart lovspråk ved fakultetet. Bildet er forsiden til JOU 2020: 1 Lov om produsentansvar for plast (plastloven), en av utredningene skrevet av studentene i Lovlab høsten 2020.

Language for Inclusion and Democracy i 2019 – en av verdens største klar-språkkonferanser (14).

Forskningsplaner

Prosjektet vil konsentrere forskningen om fem områder, som overlapper hverandre.

1) Vi skal se skriveundervisningen i sammenheng med fagdidaktisk forskning på skriveundervisning for jusstudenter. Det er lite skrivendidaktisk forskning innen rettsvitenskap. Satsingen vil ledsages av forskning på grunnleggende verktøy, som utvikling av en sjangerteori for juridiske tekster. Disse spørsmålene er sentrale i Hans Christian Farsethås' pågående postdoktor-prosjekt.

2) Vi skal forske på begrunnelser av forvaltningsvedtak. Forvaltningsvedtaks begrunnelser har stor betydning for borgernes mulighet til å forstå vedtakene som retter seg mot dem, og for å vurdere sine muligheter til å klage over vedtak. I tillegg utgjør forvaltningsvedtakenes begrunnelser den finmeislede praksisen som forvaltningen over tid bygger opp, og som igjen har stor betydning for borgernes rettsstilling, men som ikke alltid formidles godt til borgerne. Disse spørsmålene er sentrale i Pernille Sandberg Drtnas pågående doktorgradsprosjekt (15).

3) Vi skal forske på hva som er utfordringene ved lovspråk og annet rettspråk. Vi trenger en helhetlig og realistisk forståelse av lovspråket. Det innebærer blant annet at arbeidet med klart språk ikke kan ses isolert, det må ses i sammenheng med hvordan borgerne bruker regler i samfunnet. Ofte vurderes lovspråkets godhet opp mot om borgeren kan tolke og forstå en bestemt lovtekst alene. Men det er en overforenkling som vil lede til feilslutninger. Borgerne må også vite om relevante bestemmelser, og være i stand til både å finne og bruke bestemmelsene. Noen ganger kan ulike hensyn stå mot hverandre, f.eks. vil svært presise regeltekster som kan gjøre det lettere å tolke og anvende lovbestemmelsene, føre til at det blir vanskeligere å finne frem og samtidig øke faren for inkonsistenser i lovverket.

Vi skal forske på verktøy som kan brukes til å forbedre lovtekster og forvaltningstekster. Et eksempel er metoder for brukertesting. Det er gjennomført brukertester av lovtekster i prosjektet klart lovspråk (16) og en større lovgivningsprosess (17), men disse har mer enn noe demonstrert metodiske utfordringer.

Særlig interessant er det å forske på det vage lovspråket. Lovspråket må med nødvendighet skrives generelt og skjønnspreget, det går ikke å presisere lovteksten slik at den omfatter alle enkelttilfeller. Det er en forutsetning for et velfungerende regelsystem at man slutter fra generelle formuleringer til

konkrete situasjoner (subsumsjon). Det norske lovspråket skiller seg ut som særlig kort, blant annet fordi man ofte bruker vage eller skjønnsmessige ord og uttrykk som «rimelig», «forsvarlig» eller «nødvendig». Slike språkvalg kan ved første øyekast fremstå som uklare fordi det kan være krevende å subsumere under vage lovtekster: Er denne konkrete ordningen «forsvarlig»? Det vage lovspråket kan også være en utfordring for ønsket om å digitalisere ulike deler av rettsanvendelsen: Jo mindre skjønnet, desto lettere er det for maskiner å lese lovtekster. Skjønnnet er en viktig del både av tolkningen og subsumsjonen.

4) Vi skal forske på språkets betydning for svake gruppers rettsstilling. I flere land brukes ulike standarder for språk (kontrollert språk) som er rettet mot grupper som har vansker med å forstå et komplisert språk. Eksempler er den svenske standarden *Lättläst* (18) og den engelske *Simple English*. Et annet eksempel er språk tilrettelagt for barn, f.eks. er barnekonvensjonen oversatt til barnevennlig språk (19). Et viktig spørsmål er hvordan vi kan hjelpe slike grupper til å lettere forholde seg til regler. Et annet eksempel er utvikling og bruk av begrepskataloger for å bidra til konsekvent begrepsbruk i regelverk. Andre eksempler er digitale støttesystemer for regelskrivning og lovskriverksteder, som er en metode utviklet av Språkrådet som vi eksperimenterer videre med i Lovlab.

5) Vi skal forske på digitaliseringens betydning for rettssikkerhet, rettsformidling og rettsanvendelse, og da særlig for velferdsstaten. En utvikling som har særlig betydning for klarspråkarbeidet er digitaliseringen av lovgivning og forvaltning. Digitalisering står høyt på den politiske dagsordenen. Det er flere digitaliseringsprosjekter som har betydning for lovgivning, lovspråk og forvaltning. Det ses tydelig av de sentrale dokumentene *En digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025* (20) og *Nasjonal strategi for kunstig intelligens* (21). Forvaltningen kan samle data om borgerne som innebærer at informasjon kan individualiseres. På flere områder kan vi tenke oss at kunstig intelligens vil spille en viktig rolle. Allerede i dag fattes det flere vedtak i norsk forvaltning av maskiner (*robotvedtak*) (22) og slike vedtak er regulert særskilt i flere lover, blant annet *arbeids- og velferdsforvaltningsloven* § 4a og *utlendingsloven* § 83 a. Hvordan kan vi ved hjelp av digitale verktøy gjøre det lettere for folk å avklare sine plikter og rettigheter? Hvordan kan vi sikre at borgerne kan få innsyn i og forstå offentlige beslutningsprosesser når beslutninger i stadig større omfang treffes av algoritmer? Stadig flere ser at dette er en av de virkelig store utfordringene for demokratiske rettsstater i tiden fremover. Et uttrykk for det er det nylige vedtatte *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment* fra 2018 (23).

Fra 2019 er det utelukkende digital tilgang til rettskildene på alle eksamener ved det juridiske fakultetet i Oslo. Kullet som startet på master i rettsvitenskap våren 2018, har ikke brukt papirrettskilder på eksamen noen gang, og det ser ut til at flertallet av disse studentene ikke bruker papirbaserte rettskilder overhodet. Eksamensreformen ved det juridiske fakultetet førte til at den norske konsoliderte og samlede lovsamling, utgitt siden 1926, ikke lenger vil bli gitt ut, rett og slett fordi studentene ikke lenger trenger samlingen ved eksamen. *Norges lover 1687–2018*, som ble utgitt i 2019, ble derfor siste utgave av den velkjente papirbaserte lovsamlingen. Dette innebærer at overgangen fra analog til digital dokumentasjon og formidling av lovtekster fullbyrdes. Studenter forholder seg nå nesten utelukkende til digitale tekster. Dette har implikasjoner for arbeidet med klart språk i lover og andre offentlige tekster. Lesere forholder seg ulikt til analoge og digitale tekster, og digitale tekster kan organiseres på andre måter enn analoge tekster. Et viktig spørsmål er hvordan rettsstoffet bør dokumenteres, organiseres og formidles i den digitale tidsalder.

Klarspråk i medisin og juss

Assisterende helsedirektør Espen Rostrup Nakstad kan tjene som et eksempel på det klarspråklige potensialet som ligger i symbiosen mellom juss og medisin. Nakstad fikk i november 2020 en «ad hoc klarspråkpris for klar og tydelig formidling av koronainformasjon» av Språkrådet for sin innsats i å kommunisere informasjon om koronatiltak til befolkningen (24). Pandemiinformasjon handler både om juss og medisin, og Nakstad har særlige forutsetninger ved å være utdannet både som jurist og medisinere.

Det er gode grunner til å se på hva medisin og juss sammen kan gjøre for å forbedre myndighetsspråket. Jeg skal peke på noen eksempler:

For det første er flere fellestrekk ved jusspråket og medisinspråket verdt å utforske. Begge fagspråkene har lange tradisjoner, inneholder fremmedord og er nært forbundet med utøvelsen av en profesjon. Det er trolig mange av de samme utfordringene vi står overfor i forsøket på å endre kultur og holdninger.

For det andre er det store og viktige områder av den offentlige forvaltning der både jusspråket og medisinspråket preger det offentlige språket. Det gjelder ikke bare helseforvaltningen på alle nivåer, men også velferdsstaten i videre forstand. På flere områder er oversettelser mellom medisinsk fagspråk og juridisk fagspråk, og fra medisinsk fagspråk til rettspråk og lovpråk, avgjørende.

Engelsk fagspråk erstatter norsk fagspråk på mange områder. Det skaper problemer for formidling av fag og for utforming av offentlige regeltekster.

På viktige fagområder mangler det god norsk terminologi. Veien fra et engelsk fagspråk til et godt og klart norsk språk kan være lang. Utviklingen av et godt norsk fagspråk legger grunnlaget for gode oversettelser til regelspråk og allmennspråk. På dette feltet vil forskning som synliggjør sammenhengen mellom godt fagspråk og godt regelspråk være til stor hjelp.

Koronatiden har også vist at det er utfordrende å omsette medisinskfaglig kunnskap til gode regler, i form av forskrifter, instruksjoner eller veiledninger (retningslinjer). Det gjelder i sin alminnelighet, men i denne tiden har det blitt tydeligere. Hvordan vi kan lage gode prosesser og mønstre for å omsette medisinsk kunnskap, om f.eks. smittebegrensning, til legitime, effektive og forståelige regler er et grunnleggende spørsmål. Her kan vi tenke oss samarbeid om undervisning og derigjennom også eksperimentere med ulike metoder for tverrfaglig samarbeid, f.eks. at studenter møter hverandre og kan jobbe sammen. Våren 2020 lanserte vi sammen med Bodø kommune et prosjekt (25), der studentene ble bedt om å utarbeide forslag til kommunale pandemiregler, for eksempel i form av standardforskrifter (mønsterforskrifter) som kommunene, ut fra den situasjonen kommunen befant seg i, kunne velge å bruke, eventuelt med tilpasninger. Det kunne være forskrifter med hjemmel i *smittevernloven* § 4-1, men også andre hjemmelsgrunnlag var aktuelle. Dette prosjektet ble ikke gjennomført fordi få studenter meldte seg. Men i fremtiden vil slike prosjekter være en mulighet for å samarbeide mellom jusstudenter og medisinstudenter.

For det tredje er det norske lovverket på helseområdet, som så mange andre områder, bygget på en forutsetning om at reglens innhold fastlegges gjennom et godt profesjonsskjønn. Dette er en særlig viktig mekanisme i nordiske velferdsstater (26). Jeg har allerede nevnt behovet for forskning på det skjønnspregede lovspråket. På helseområdet er det særlig interessant å se hvordan helsefaglige institusjoner og profesjoner fyller ut lovverkets skjønnsmessige krav gjennom faglig veiledning og retningslinjer.

For det fjerde er det flere viktige juridiske krav til kommunikasjonen på helsefeltet, som vi sammen bør forske nærmere på. Et eksempel er helserettens sentrale prinsipp om pasientens autonomi og at behandling skal bygge på pasientens samtykke, slik det blant annet fremgår av *pasient- og brukerrettighetsloven* kapittel 3 og 4. For å realisere disse rettighetene er det en forutsetning at pasienten forstår hva som står på spill.

Det er på tide å satse på klart medisinsk språk

Medisinsk folkeopplysning vil bli stadig viktigere. Språket man bruker for å forklare sammenhenger og kommunisere budskap, har alt å si for hvor godt folk forstår og dermed handler. Det er også viktig med et lettfattelig

medisinsk språk gitt at sentrale rettigheter i samfunnet er formidlet med innslag av medisinsk språk. På disse områdene er det nødvendig at juss og medisin arbeider sammen, det vil gi det beste grunnlaget for et godt og klart offentlig språk.

Litteratur

1. Vinje F-E. *Norsk i embets medfør*. Oslo: NKS-forlaget, 1977. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007072301042 (11.3.2021).
2. St.meld. nr. 57 (1984–85). *Arbeidet med regelreform i forvaltningen*. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1984-85&paid=3&wid=d&psid=DIVL684&pgid=d_0501 (11.3.2021).
3. *Intensjonsavtale mellom Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Universitetet i Oslo om klarspråk i juridisk utdanning og forskning* 22.8.2016. <https://www.jus.uio.no/om/strategi/klarsprak/dokumenter/avtale-om-klarsprak.pdf> (11.3.2021).
4. *Kan lovspråk temmes? En undersøkelse om klart språk i lover og forskrifter*. Difi-rapport 2013:1. <https://www.digdir.no/digitalisering-og-samordning/kan-lovsprak-temmast-ei-undersokning-om-klart-sprak-i-lover-og-forskrifter/1372> (11.3.2021).
5. Bergstrøm I. *UiB og UiO: Saman om klarspråkarbeid*. Universitetet i Bergen. <https://www.uib.no/jur/132663/uib-og-uio-saman-om-klarspr%C3%A5karbeid> (11.3.2021).
6. *Klart språk (bachelor)*. Universitetet i Oslo. <https://www.uio.no/studier/program/klart-sprak/> (11.3.2021).
7. *Lovlab i Lovgivningslære*. Universitetet i Oslo. <https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5502/lovlab-jus5502.html> (11.3.2021).
8. *Centre on Experiential Legal Learning*. Universitetet i Oslo. <https://www.jus.uio.no/cell/> (11.3.2021).
9. Harlem H, Jacobsen J, Jensen KF et al. *Periodisk evaluering av masterprogrammet i Rettsvitenskap, Universitetet i Oslo, 2018*. https://www.jus.uio.no/om/organisasjon/arbeidslivspanel/dokument/evalueringsrapport_ekstern-master-rettsvitenskap.pdf (11.3.2021).
10. Nordrum JCF. *Lab, Lovlab* (blogg). Universitetet i Oslo. <https://www.jus.uio.no/ior/personer/vit/joncn/blogg/lab-lovlab.html> (11.3.2021).
11. *Jusstudentenes offentlige utredninger (JOU)*. Universitetet i Oslo. <https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5502/JOU-jus5502/> (11.3.2021).
12. *Klart språk og medborgerskap: skandinavisk forskningskonferanse om Klarspråk*. Universitetet i Oslo. <https://www.jus.uio.no/forskning/prosjekter/klarsprak/arrangementer/konferanser/klarsprak-medborgerskap/> (11.3.2021).
13. *Lovkonferansen*. Universitetet i Oslo. <https://www.jus.uio.no/forskning/prosjekter/klarsprak/arrangementer/konferanser/lovkonferanse/> (11.3.2021).
14. Grønning TB. *Snakket om klarspråk i juridiske skjemaer*. Juristen 26.9.2019. <https://juristen.no/nyheter/2019/09/snakket-om-klarspr%C3%A5k-i-juridiske-skjemaer> (11.3.2021).
15. *Begrunnelseskrav for forvaltningsvedtak*. Universitetet i Oslo. <https://www.jus.uio.no/ior/forskning/phdprosjekter/pernilsd/> (11.3.2021).

16. Oxford Research AS. *Hvordan fire lover virker og forstås i praksis*, 2015. <https://www.sprakradet.no/globalassets/klarsprak/dokumenter-og-presentasjoner/andres-artikler-oppg-kartl/en-kartlegging-av-hvordan-fire-lover-forstas-og-virker-i-praksis2.pdf> (11.3.2021).
17. *Klart lovspråk og god lovstruktur* (kapittel 13). I: NOU 2019: 23. Ny opplæringslov. <https://www.regjeringen.no/contentassets/3a08b44df1e347619e32db47d13ac0cd/nou/nou201920190023000dddpdfs.pdf> (11.3.2021).
18. *Myndigheten för tillgängliga medier*. Lättläst. <https://www.mtm.se/var-verksamhet/lattlast/> (11.3.2021).
19. Redd Barna. *Barnekonvensjonen i kortversjon*. <https://www.reddbarna.no/vart-arbeid/barns-rettigheter/barnekonvensjonen-i-kortversjon/> (11.3.2021).
20. *Én digital offentlig sektor*. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019. <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/digitaliseringsstrategi-for-offentlig-sektor/id2612415/> (11.3.2021).
21. *Nasjonal strategi for kunstig intelligens*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020. <https://www.regjeringen.no/contentassets/1febbb2c4fd4b7d92c67ddd353b6ae8/no/pdfs/ki-strategi.pdf> (11.3.2021).
22. Gangnes O-M. *Tror robotvedtak oftere vil bli tema i saker til Sivilombudsmannen*. Juristen 26.3.2020. <https://juristen.no/nyheter/2020/03/tror-robot%C2%ADvedtak-oftere-vil-bli-tema-i-saker-til-sivil%C2%ADombudsmannen%C2%A0> (11.3.2021).
23. Europarådet. *European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment*. <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment> (11.3.2021).
24. *Hedret for klart språk*. Språknytt nr. 4-2020. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/spraknytt-42020/hedret-for-klart-sprak/> (11.3.2021).
25. *Mandat for JOU om kommunale regler for å forebygge smitte i forbindelse med pandemier*. Universitetet i Oslo. https://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5502/h20/lovlaber/mandat-bodo-kommune_H20.html (11.3.2021).
26. Molander A. *Discretion in the Welfare State: Social Rights and Professional Judgement*. Abingdon: Routledge, 2016.

Jon Christian Fløysvik Nordrum
j.c.f.nordrum@jus.uio.no
Institutt for offentlig rett
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

Førsteamanuensis Jon Christian Fløysvik Nordrum er jurist og er ansvarlig for lovgivningslære ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Siden 2018 har han vært prosjektleder for satsingen på klart juridisk språk samme sted.